

KONRÁD GYÖRGY

Elutazás és hazatérés

Önéletrajzi regény

(Első kiadás: Noran Kiadó, Budapest, 2002)

© *Konrád György örökösei, 2023*

Álló marhavagonban ültünk 1945 februárjában egy padon. Nem tudtam elszakadni a nyitott ajtótól, amelyen át a havas síkságról bevágott a szél. Haza akartam menni Budapestről, hogy ne legyek vendég, ezért volt ez az egyhetes út vissza, Berettyóújfaluba, ahonnan a szüleinket elvitték, és ahonnan sikerült a deportálás előtti utolsó napon eljőnnünk. Ha másnapig késlekedünk, Auschwitzba kerültünk volna. Tizen-négy éves nővérem esetleg túléli. Én tizenegy éves voltam, az osztálytársaimat Mengele doktor mind gázkamrába küldte.

A szüleinkről nem tudtunk semmit, elbúcsúztam attól a képtől, hogy a lépcsőházból az előszobába, majd a világoskék nappaliba belépve mindent úgy találok, ahogy volt. Még nem tudtam, csak éreztem, hogy nem lesz semmi sem. De ha behunytam a szemem, régi mozgásokat ismételtam: a lakásból lemegyek apámhoz az üzletbe, belépek a hátsó, sárgára festett vasajtón, az apám velem szemben áll a kályha mellett, a kezét dörzsölgeti, mosolyog, beszélget, kék szemével bizakodón, kópésan belenéz mindenkinek a szemébe, mintha azt kérdezné: Ugye, értjük egymást? Ebéd utáni hangulatban elnyújtózik az erkélyen a nyugágyon, rágyújt egy arany szopókás Memphis cigarettára, átfutja a lapokat, majd elbóbiskol.

*

Amióta az eszemet tudom, az volt a titkos sejtelmem, hogy az emberek, akik körülvesznek, nagyon gyerekesek. Hogy apám és anyám milyen gyerekes, azt akkor tudtam meg, amikor kihallgattam évődéseiket a családi ágyban olyankor, amikor azt hitték, hogy mi nem halljuk őket. Pontosan olyanok voltak, mint a nővérem meg én.

Ötéves koromtól fogva tudtam, hogy meg fognak ölni, ha Hitler győz. Anyám egy délelőtt az ölébe ültetett, és amikor megkérdeztem tőle, hogy ki ez a Hitler, és miért mond olyan sok rosszat a zsidókról, azt felelte, hogy bizony ő sem tudja, miért, talán örült, talán gonosz. Ez az ember azt mondja, hogy a zsidók tűnjenek el. De hát miért is tűnnénk el a saját házunkból, és ha mégis, akkor hova? Csak mert ez a Hitler, akit a nevelőnőm kéjes rajongással hallgat, ilyen butaságokat talál ki, hogy mi ne legyünk ott, ahol vagyunk?

Miért tetszik ez olyan nagyon Hildának? Hogy lehet az, hogy Hildának tetszik az, hogy én ne legyek, holott minden reggel kedvesen fürdet, játszik velem, egymáshoz simulunk, és néha ő is bebújik hozzám a kádba? Hogy lehet az, hogy Hilda, aki jó hozzám, rosszat akar nekem? Ez a Hilda, bár szép, de szemlátomást buta. Igen korán eldöntöttem, hogy minden, ami engem fenyeget, ostobaság, mivelhogy én nem fenyegetek senkit. Nem voltam hajlandó okosnak tartani azt, ami nekem rossz.

Legelső emlékeimtől fogva ugyanannak érzem magamat, és nem másnak, gyerekesebbnek azt a lényt, aki ötéves korában kerékpáron elmerészkedik a Berettyó-hídig, és belenéz a folyóba, amely nyáron csak nyolc-tíz méter széles, sárgán, agyagosan kanyarog a füves ártéren, és jámbornak tettei magát, de valójában hamis, örvények vannak rajta.

Tavasszal láttam a hídról, hogy a megduzzadt folyó szélesen rohan és házakat sodor magával, hogy nagy fákat csavar ki, és dögöket úsztat, hogy elmossa a belső gátat, és lehet a házak között csónakázni, mert a part menti utcák mind víz alatt vannak.

Éreztem, hogy semmi sem egészen megbízható, hogy mindenben lappang veszély. A Csonka toronyban hűvös és penészes volt a levegő, denevérek szállongtak benne, félttem a patkányoktól. Valaha törökök ostromolták, aztán elfoglalták, vad tájék, megszállások vidéke, átvonultak rajta a hadak; betyárok, martalócok, hajdúk és poroszlók nyargaltak ezen a síkon, a falu népe meg időnként elrejtőzött a mocsárban.

Gyerekkori emlékeim szerint a beszélgetés modora lassú, körülményes és nagyon szívélyes volt. Nem siettek el semmilyen közlést, és a másik féltől sem várták el a sietséget. Itt a karikás ostort a gulyások hatalmasan csattogtatták délutánonként, amikor hazaterelték a teheneket. Történetek jártak a bihari bicskásokról, és a szombat esti bálokon a lekérést olykor késszúrás követte.

*

Hosszú, oldalt felkunkorított hajjal, kantáros nadrágban kiléptem a nappali szobába, amelyben kék volt a bútorzat, és kék volt az aszalterítő is, innen nyílott az erkély, amelyre rá sütött a nap, az asztalon már ott volt a kakaó és a túrós pite. Mindenki a kedvemben járt, aznap már sokan dolgoztak értem és ezért a bevonulásért, mert addigra a fürdőszobakályha és a cserépkályha a nappali szobában már be volt fűtve, a takarítás is már régen megtörtént, a konyhából pedig szorgos előkészületek hangjai érkeztek hívogatóan.

Kifülelek: talán itt van az apró termetű Tóth úr, aki a bivalytejet és a bivalyvajat hozza, akinek a bivalyait a vonatablakból látom, ha Váradra megyünk, egy nagy tócsában fekszenek el, csak éppen a fejüket emelik ki a vízből nyáron. Tóth úr nem sokkal nagyobb, mint én vagyok, és a kicsi kezével nagyon kecsesen göngyöli ki a szegélyes zsebkendőjét, amelyben a pénzt tartja, és amelybe a havi előleget beleteszi, fog ezért hozni tejet, túrót, tejfelt, és minden annyira fehér lesz, amilyen feketék a bivalyok.

Szerettem volna igen erős lenni. Reménykedően tapogattam a kocsisunk karizmát, vastagon púposodott, pontosan ilyen barnára sült, duzzadó karizmokat kívántam magamnak én is. András hozta a vizet a Gyurka lóval a szürkére mázolt tartálykocsiban az artézi kútról, ahol az asszonyok két kannával várakoztak sorban. Emlékszem Andrásra és Gyulára, a kocsisokra, Vilmára, Irmára, Juliskára és Reginára a konyhából, és Annie-re, Hildára, Líviára a gyerekszobában, a közelemben levő nevelőnői ágyban.

A cserépkályhában még ropog a tűz, nem kell elzárni az ajtaját, csak majd ha már rogyadoz a parázs, paskolom az oldalát, asztalhoz ülök, a széken magasító párna. Kilenc óra, apám nyolckor már lesietett a boltba, amelynek belső ajtaja előtt várták a segédek és az inasok. A reggelit apám nélkül kell elfogyasztanom, Éva nővérem és a nevelőnőm társaságában, anyánk is odaül majd, ha dolga engedi, leteszi a kulcsosóját a kék abroszra, a különböző ajtók és fiókok zárásnyitása is időbe telik.

Ez talán a harmadik születésnapom. Szombat volt, elkápráztattak a ház mögötti zsidó templom sárga faláról bevetülő erős fények. A kertben már rügyezett a dió- és a meggyfa.

A nappali szobában csend volt körülöttem, de sustorgások hallatszottak az ebédlőszobából. Szép, hogy mindenki pusmog az ebédlőben, de még ne nyíljon az ajtó, hogy még ne kelljen olyan nyilvánvalóan örülni. Ha az ajándékokat megkapom, illenék játszani a játékokkal, de meddig üljek azon a hintalovon?

Az az újság, hogy a zsidó templom tetőperemén a frigyábla mellett álló bástyaoszlopon a gólyák már elhelyezkedtek. A tél nem boncolta szét a fészket, az egyik bástya a családi otthon, a másik a férj dolgozószobája, ott szokott este felé, miután vadászsákmányokkal ellátta a családot, felhúzott fél lábbal magányosan elmélkedni, a csőrét is önmagára szegezve.

Egyik csoport szaga a fásláda és az égő tölgyfa szaga, innen közeledhetünk a szüleim hálószobájához, ahol anyám szekrényének a szaga uralkodik az elmaradhatatlan levendulával, moly ellen. Egy másik izgalmas szagkoncert a konyhába hív, de most még ne kelljen enni, talán majd csak egy túrós pitét a tejeskávé mellé, most még a hagyma és a véres hús szaga ne közelítsen, most még nem szeretnék kövön fekvő tyúkot látni, amelynek nyakából egy zománcozott fehér tányérba bugyog a vér, ezt a cselédek hagyják megalvadni, pirított hagymával megsütik és betízóraizzák.

Készült a Szekszárdi Nyomda Kft.-ben, 2023-ban
Felelős vezető Vadász Katalin igazgató